

**JOHN
STEINBECK**

NOBEL

**VIHAN
HEDELMÄT**

JOHN STEINBECK:

Keltaisessa kirjastossa

- Vihan hedelmät (1939, suom. 1944, KK 1957, 2016)
Tyytymättömyyden talvi (1961, suom. 1961)
Helmi (1945, suom. 1949, KK 1961)
Pitkä laakso (1938, suom. 1962)
Hiiriä ja ihmisiä (1937, suom. 1963)
Taipumaton tahto (1936, suom. 1964)
Ystävyiden talo (1935, suom. 1950, KK 1969)
Oikutteleva bussi (1947, suom. 1948, KK 1982)
Tuntemattomalle jumalalle (1933, suom. 1982)
Routakuun aika (1942, suom. 1989, KK 2016)

Muut suomennokset

- Hyvien ihmisten juhla (1945, suom. 1951)
Eedenistä itään (1952, suom. 1953)
Torstai on toivoa täynnä (1954, suom. 1955)
Päivä kuninkaana (1957, suom. 1957)
Punainen poni (1933, suom. 1960)
Matka Charleyn kanssa (1962, suom. 1963)
Taivaan laitumet (1932, suom. 1965)
Amerikka ja amerikkalaiset (1966, suom. 1967)
Matkalla Neuvostoliitossa (1948, suom. 2002)

JOHN STEINBECK

Vihan hedelmät

Suomentanut

RAIMO SALMINEN

KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ TAMMI
HELSINKI

FILI on tukenut tämän teoksen suomentamista.

Englanninkielinen alkuteos *The Grapes of Wrath* ilmestyi Yhdysvalloissa 1939.

Ensimmäinen suomenkielinen painos ilmestyi 1944.

Copyright © John Steinbeck, 1939

Published by agreement with Lennart Sane Agency AB.

Suomenkielinen laitos © Kustannusosakeyhtiö Tammi 2016

Painettu EU:ssa

ISBN 978-951-31-9045-3

CAROLILLE
joka
tahdonvoimallaan
sai aikaan tämän kirjan

TOMILLE
joka koki kaiken

1

Viimeiset sateet saapuivat Oklahoman punaisille maille ja osalle sen harmaista maista lempeinä, eivätkä ne rikkoneet maan arpista pintaa. Aurat kulkivat vesinorojen jättämien urien poikki yhä uudelleen ja uudelleen. Viimeiset sateet saivat maissin nousemaan nopeasti ja levittivät teitten var-sille rikkaruohoyhdyskuntia ja nurmea, niin että harmaat maat ja tummanpunaiset maat alkoivat kadota vihreän peitteen alle. Toukokuun lopulla taivas muuttui kalpeaksi ja pilvenhattarat, jotka olivat kevään mittaan niin kauan pysyneet korkealla ylä-illoissa, haihtuivat pois. Aurinko korvensi kasvavaa maissia päivästä toiseen, ja korsien vihreitten pistinten reunat muuttuivat vähä vähältä ruskeiksi. Pilvet tulivat esiin mutta katosivat taas, ja jonkin ajan kuluttua ne lakkasivat yrittämästä. Rikkakasvit puolustautuivat muuttumalla tummemman vihreiksi, eivätkä ne enää levinneet. Maan pintaan muodostui kuori, ohut ja kova kuori, ja taivaan tavoin myös maa muuttui kalpeaksi, punaisilla mailla vaaleanpunaiseksi ja harmailla mailla valkeaksi.

Multa hajosi veden uurtamissa vaoissa pölyksi ja valui alas pieninä kuivina virtoina. Taskurotat ja muurahaisleijonat panivat alulle pikkuisia maanvyöryjä. Ja kun aurinko hohkasi pistävästi päivä toisensa jälkeen, eivät nuoren maissin lehdet enää pysyneet

jäykkinä ja pystyinä; ne kaartuivat ensin hienoisesti sivulle ja sitten, pääsuonten heikennyttyä kylliksi, taipuivat maata kohden. Sitten tuli kesäkuu, ja paahde oli entistä armottomampaa. Maissinlehtien ruskeat rannut levenivät ja ylsivät pääsuoniin asti. Rikkaruohot nuutuivat ja vetäytyivät takaisin kohti juuriaan. Ilma oli ohutta ja taivas entistä kalpeampi, ja joka päivä myös maa muuttui kalpeammaksi.

Teillä, missä hevosvaljakot kulkivat, missä ajoneuvojen pyörät jauhoivat maata ja hevosten kaviot polkivat sitä, hajosi kovetunut pintakerros pölyksi. Kaikki mikä liikkui nostatti ilmaan pölyä: kävelevä mies nostatti sitä ohuelti vyötäistensä tasalle, hevoskärryt nostattivat sitä aitojen yläreunan tasalle, ja autojen perässä kieppui sankka pilvi. Kesti kauan ennen kuin pöly oli laskeutunut takaisin maahan.

Kesäkuun ehdittyä puoleen saapui Texasista ja Meksikonlahdelta suuria pilviä, korkealla purjehtivia raskaita, sadetta kuljettavia pilviä. Miehet nostivat pelloilla katseensa niihin ja nuuhkivat niitä ja tunnustelivat tuulta kostutetulla sormenpäällä. Ja hevoset olivat levottomia niin kauan kuin taivas oli harmaa. Pilvet ropsauttivat pikku kuuron ja kiirehtivät sitten muille maille. Niiden mentyä taivas oli taas kalpea ja aurinko paahtoi. Tomussa oli pieniä kraattereita siellä mihin sade oli langennut, ja maissinlehdillä oli puhtaita laikkuja, ja siinä kaikki.

Sadepilviä seurasi leppeä tuuli, joka ajoi ne pohjoiseen, tuuli joka kahisutti pelloilla kuivuvaa maissia. Kului päivä ja tuuli voimistui, ja se oli tasaista ja vailla puuskia. Teille kertynyt pöly leyhyi ilmaan ja alkoi levittäytyä, ja sitä laskeutui pellonpiennarten rikkaruohoille ja kulkeutui vähän matkan päähän pelloille. Sitten tuuli yltyi kovaksi ja armottomaksi ja kävi käsiksi mais-sipeltojen multakuoreen. Vähitellen taivas tummui ilmassa lentävästä pölystä, ja tuuli pyyhki maan yli, irrotti siitä lisää pölyä ja vei sen mennessään. Tuuli yltyi. Multakuori murtui, ja pöly kohosi pelloilta ja työnsi ilmaan harmaita töyhtöjä, kuin laiskasti

pölyyävää savua. Maissi hakkasi tuulta pitäen kuivaa, kahisevaa ääntä. Hienoin pöly ei enää laskeutunut takaisin maahan vaan katosi tummuvalle taivaalle.

Tuuli yltyi, se tuiversi tiensä kivien alle, lennätti ilmaan olkia ja kuivia lehtiä ja jopa pieniä multakokkareita, joilla se sitten viitoitti tiensä yli peltojen. Ilma ja taivas tummenivat, aurinko paistoi niiden lävitse punaisena, ja ilmassa oli raaka, pistävä tuntu. Eräänä yönä tuuli kiiti maan poikki kovempaa vauhtia ja alkoi taitavasti kaivaa maissinjuuria, ja maissi taisteli vastaan heikentyneillä lehdillään, kunnes tunkeilija sai juuret esiin, ja sitten korret vaipuivat väsyneesti maahan ja jäivät osoittamaan tuulen suuntaa.

Aamu koitti, mutta päivä ei valjennut. Harmaalle taivaalle ilmestyi punainen aurinko, himmeä punainen kiekko joka antoi niukasti valoa, sen verran kuin sitä on hämärässä, ja päivän edetessä hämärä vaihtui taas pimeydeksi, ja tuuli itki ja vaikersi kaatuneen maissin yllä.

Miehet ja naiset kyyhöttivät taloissaan, ja ulos mennessään he sitoivat sieraimiensa päälle nenäliinan ja peittivät silmänsä suojalaseilla.

Kun taas tuli yö, se oli pilkkopimeä, sillä tähtien valo ei pysynyt tunkeutumaan pölyn läpi eikä ikkunoista paistava valo yltänyt pihaa pitemmälle. Pöly ja ilma olivat nyt sekoittuneet toisiinsa tasaisesti. Talot suljettiin tiiviisti ja ovien ja ikkunoitten rakoihin ahdettiin kangasta, mutta tomu tunkeutui sisään niin hienona, ettei sitä voinut nähdä, ja se laskeutui tuoleille ja pöydille ja lautasille siitepölyn lailla. Ihmiset pyyhkivät sitä hartioiltaan. Kynnyksillä oli pieniä tomujuovia.

Keskellä samaa yötä tuuli jatkoi matkaansa muualle ja jätti jälkeensä hiljaisuuden. Pölyn täyttämä ilma vaimensi äänet paremmin kuin sumu. Sängyissään makaavat ihmiset kuulivat, kuinka tuuli lakkasi. He heräsivät, kun vinha tuuli oli poissa. He makasivat puhumattomina ja kuuntelivat syvälle hiljaisuuteen.

Sitten kukot kiekuivat, ja niiden äänet kuuluivat vaimeina, ja ihmiset kääntyivät levottomina sāngyissään ja toivoivat, että olisi aamu. He tiesivät, että kestäisi kauan ennen kuin pöly olisi laskeutunut taivaalta. Aamulla se riippui ilmassa kuin sumu, ja aurinko näkyi punaisena kuin tuore veri. Pölyä tuli alas taivaalta koko päivän, ja sitä tuli alas seuraavankin päivän. Maa sai tasaisen peitteen. Pöly peitti maissin, sitä kerääntyi aidantolpille ja langoille; sitä laskeutui katoille ja se verhosi puut ja rikkaruohot.

Ihmiset astuivat ulos taloistaan, haistelivat kuumaa, pistävää ilmaa ja peittivät nenänsä siltä. Ja lapsetkin astuivat ulos mutta eivät alkaneet juosta eivätkä mekastaa kuten olisivat tehneet sateen jälkeen. Miehet seisoivat aidanvierustoilla katsellen tuhoutunutta maissiaan, joka kuivui nyt nopeaa vauhtia ja jossa kuului vain hiukan vihreää pölykerroksen alta. Miehet olivat vaitonaisia eivätkä liikkuneet paljon. Ja naiset tulivat ulos taloista ja asettuivat seisomaan miestensä rinnalle – tunnustellakseen murtuisivatko miehet tällä kertaa. Naiset tutkivat salaa miesten kasvoja, sillä maissi sai mennä pilalle kunhan jotain muuta jäi jäljelle. Lapset seisoivat vähän matkan päässä ja piirtelivät tomuun paljailla varpaillaan, ja herkin aistein he koettivat selvittää murtuisivatko miehet ja naiset. He vilkuilivat miesten ja naisten kasvoja ja piirsivät sitten huolellisesti viivoja tomuun varpaillaan. Hevoset tulivat juoma-altaille ja töykkivät vettä turvallaan saadakseen tomun sen pinnalta pois. Jonkin ajan kuluttua miesten mielteliää, neuvottomat ilmeet hälvenivät ja heidän kasvonsa muuttuivat koviksi, vihaisiksi ja taistelunhaluiksi. Silloin naiset ymmärsivät, ettei heillä ollut hätää ja ettei mikään ollut sortunut. Sitten he kysyivät: Mitä nyt tehdään? Ja miehet vastasivat: En tiedä. Mutta kaikki oli hyvin. Naiset tiesivät että kaikki oli hyvin, ja sivusta katselevat lapset tiesivät että kaikki oli hyvin. Kummatkin tiesivät syvällä sisimmässään, että kaikki vastoinkäymiset saatettiin kestää, jos vain miehet pysyivät eheinä. Naiset menivät sisälle askareisiinsa, ja lapset rupesivat

leikkimään, mutta aluksi varovasti. Päivän edetessä auringon punaisuus väheni. Se paahtoi tomun peittämää maata. Miehet istuksivat ovensuissa, ja heidän kätensä puuhasivat koko ajan jotain tikuilla ja pienillä kivillä. He istuivat ääneti – ajatellen, miettien asioita.

Pienen tienvarsiruokalan edessä seisoi valtavan iso punainen kuorma-auto. Pystysuora pakoputki puhisi hiljaa, ja sen yläpuolella väreili lähes näkymätöntä teräksensinistä savua. Auto oli uusi ja kiiltävän punainen, ja sen kyljissä luki yli vaaksankorkuisin kirjaimin OKLAHOMA CITY TRANSPORT COMPANY. Sen kaksoispyörien renkaat olivat uudet, ja suurten mustien takaovien salvassa sojotti messinkinen riippulukko. Kärpäsverkoin suojatussa ruokalassa soitti radio hillittyä tanssimusiikkia; sen ääni oli säädetty hiljaiselle niin kuin on tapana silloin, kun kukaan ei kuuntele. Ulko-oven yläpuolella pyöri poistotuuletin hiljaa ympyränmuotoisessa aukossaan, ja kärpäset pitivät kiivasta surinaa ovien ja ikkunoitten tuntumassa ja puskiivat niiden verkkoja vasten. Ruokalan ainoa asiakas, ulkona seisovan kuorma-auton kuljettaja, istui korkealla pallilla kyynärpäät tiskillä ja silmäili paikan hoikkaa, yksinäistä naistarjoilijaa kahvikuppinsa ylitse. Hän puhui naiselle tienvarsikuppiloitten ovelaa, tyhjänpäiväistä kieltä. ”Minä näinkin sen kaverin kolmisen kuukautta sitten. Oli ollu leikkauksessa. Jotain napsastu pois. En muista mitä.” Mihin tarjoilija: ”Lieneekö viikkookaan siitä, kun näin sen itse. Hyvissä voimissa se minusta oli. Mukava kaveri, paitsi kännipäissään.” Oven kärpäsverkosta kuului aina

välillä vaimeaa pörinää. Kahvinkeitin purskautti sisuksistaan höyryä, ja taakseen katsomatta tarjoilija ojensi kätensä ja sammutti sen.

Ulkona tienlaitaa kävelevä mies siirtyi tien toiselle puolen ja jatkoi kuorma-auton luo. Hän asteli verkkaan sen etupuolelle, laski kätensä kiiltävälle lokasuojalle ja katsahti tuulilasiin liimatua lappua, jossa luki *Ei kyytiläisiä*. Tovin näytti siltä, että hän aikoi jatkaa patikointiaan, mutta sen sijasta hän istahti astinlaudalle sillä puolen autoa, joka oli pois päin ruokalasta. Hän oli alle kolmenkymmenen. Hänen silmänsä olivat aivan tummanruskeat, ja valkuaisissakin oli vivahdus ruskeaa. Poskipäät olivat korkeat ja leveät, ja niiden alta kaartui melkein suupieliin asti vahvat, syvät juomat. Ylähuuli oli pitkä, ja koska hampaat olivat ulkonevat, olivat huulet venyneet niiden peitoksi, sillä tämä mies piti suunsa kiinni. Kädet olivat kovettuneet ja sormet leveät, ja kynnet olivat paksut ja kohojuovaiset kuin pienet näkinkengät. Peukalohangoissa ja kämmenissä oli kiiltävät paksuuntumat.

Miehen vaatteet olivat uudet: jokainen vaatekappale oli uutta, halpaa tavaraa. Harmaa lakki oli niin uusi, että lippa oli yhä jäykkä ja painonappi oli tallella; se ei ollut muodoton ja pullistunut kuten olisi myöhemmin, palveltuaan jonkin aikaa lakin kaikkia tarkoituksia – milloin laukkuna, milloin pyyhkeenä tai nenäliinana. Harmaa puku oli halpaa ja karkeaa kangasta ja niin uusi, että housuissa oli vielä prässit. Sininen palttinapaita oli yhä viimeistelyaineista sileä ja jäykkä. Takki oli liian iso mutta housut liian lyhyet, sillä mies oli pitkä. Takin olkapäät roikkui-
vat, mutta siitä huolimatta hihat olivat liian lyhyet ja etuosa oli vatsan kohdalta löysä. Jalassa miehellä oli uudet ruskeat puolikengät, ”arnejakengät” kuten nimitys kuului; niissä oli naulatut pohjat ja kantojen kulumista estävät hevosenkengän muotoiset korkoraudat. Tämä mies istui nyt kuorma-auton astinlaudalla ja otti lakin päästään ja pyyhki siihen kasvonsa. Sitten hän pani lakin takaisin päähänsä, ja kiskoessaan lippaa hän pani alulle

sen tärvelymisen. Hänen huomionsa kiintyi jalkoihin. Hän kumartui ja hölläsi kengännauhoja eikä sitten enää solminut niitä. Dieselmoottorin pakoputki pihahтели hänen yläpuolellaan työntäen ilmaan sinisiä savutupruja.

Ruokalassa soinut musiikki loppui ja kaiuttimesta kuului miehen ääni, mutta tarjoilija ei sulkenut radiota, sillä hän ei tiennyt että musiikki oli loppunut. Hänen etsivät sormensa olivat löytäneet korvan alta kyhmyn. Hän koetti nähdä sen tiskin takana olevasta peilistä kuorma-autonkuljettajan huomaamatta, ja niinpä hän oli työntävinään irronnutta suortuvaa sinne minne se kuului. Kuljettaja sanoi: ”Shawneessa oli isot tanssit. Kuulin että joku oli tapettu tai jotain. Tiedätkö siitä mitään?” ”En”, sanoi tarjoilija, joka kosketteli korvan alta löytämänsä kyhmyä hellävaraisesti.

Ulkona istuva mies nousi ja suuntasi katseensa kuorma-auton konepellin yli ja silmäili ruokalaa kotvan aikaa. Sitten hän istuutui takaisin astinlaudalle ja kaivoi taskustaan tupakkamassin ja sätkäpaperivihkon. Hän kääri savukkeen hitaasti ja huolellisesti, tutki ja silitteli sitä. Lopulta hän sytytti sen ja työnsi palavan tulitikun tomuun jalkojensa juureen. Keskipäivän korkeuttaan lähestyvä aurinko ulotti säteensä kuorma-auton varjoon.

Ruokalassa kuljettaja maksoi laskunsa ja työnsi vaihtorahaksi saamansa kaksi viisisentistä raha-automaattiin. Sen hyrräävät sylinterit eivät antaneet hänelle voittoa. ”Nämä laitetaan semmosiks, ettei kukaan voita”, hän sanoi tarjoilijalle.

Nainen vastasi: ”Lieneekö kahtakaan tuntia siitä, kun yks kaveri veti jättipotin. Kolme dollaria ja kahdeksankymmentä senttiä. Mitenkä pian sitä tullaan taas tännepäin?”

Kuljettaja piti ovea hieman raollaan. ”Viikon tai puolentoista päästä”, hän sanoi. ”Pitää viedä lasti Tulsaan, enkä koskaan pääse takasin niin pian kun olen laskenu.”

Tarjoilija sanoi ärtyneesti: ”Ei saa päästää karpäsiä sisään. Joko mennään ulos tai pysytään sisällä.”

”Terve sitten”, kuljettaja sanoi ja työntyi ulos. Ovi paukahti hänen jäljessään. Hän jäi seisomaan aurinkoon ja alkoi kuoria purukumilevyn käärettä. Hän oli raskastekoinen mies, leveäharteinen ja tukevamahainen. Kasvot olivat punakat, ja ainainen siristely oli kaventanut pitkulaiset siniset silmät viiruiksi. Jalassa hänellä oli armeijamalliset housut ja pitkävartiset nauhakengät. Pitäen purukumia suunsa edessä hän huusi oven läpi: ”Äläkä sitten tee mitään minkä et halua kulkeutuvan minun korviini.” Tarjoilija oli kääntynyt takaseinän peiliin päin. Hän murahti jotain vastaukseksi. Kuljettaja järsi purukumin suuhunsa hitaasti, ja hän avasi leukansa ammolleen puraisujen välillä. Hän muotoili purukumia suussaan, pyöritteli sitä kielen alla astellessaan autolleen.

Kulkumies nousi seisomaan ja katsoi ohjaamon ikkunoitten läpi. ”Pääsiskö kyytiin?”

Kuljettaja vilkaisi pikaisesti taakseen kohti ruokalaa. ”Etkö nähny lappua tuulilasissa?”

”Näinhän minä. Mutta on sitä reilujakin kavereita, vaikka joku rikas pentele käskis niitten pitää tuommosta lappua.”

Noustessaan ohjaamoon kuljettaja mietti kuulemansa vastauksen sisältöä. Jos hän nyt epäisi pyynnön, hän ei olisi pelkästään reilun vastakohta vaan lisäksi mies, jonka oli pakko pitää autossaan kieltolappua, mies jolla ei saanut olla seuraa. Jos hän ottaisi kyytiläisen, hän olisi ilman muuta reilu kaveri ja samalla mies, jota ei yksikään rikas pentele komentele. Hän käsitti joutuneensa ansaan muttei keksinyt pois pääsyä. Ja hän halusi olla reilu kaveri. Hän vilkaisi uudelleen ruokalaan päin. ”Mene kyyryyn astinlaudalle ja pysy siellä niin kauan, että päästään mutkan taakse”, hän sanoi.

Kulkumies painui näkymättömiin ja tarrautui ovenkahvaan. Moottori nosti kierroksia, vaihdelaatikosta kuului lonksahdus, ja vaunu lähti liikkeelle: ykkösvaihde, kakkonen, kolmonen ja sitten vongahdus ja nelonen. Maantie vilisti ohitse pyörryt-

tävänä kahvaan takertuneen miehen silmissä. Ensimmäiseen mutkaan oli puolitoista kilometriä, sitten auto hidasti vauhtia. Mies nousi seisaalleen, hivutti oven auki ja puikahti penkille. Kuljettaja katsoi kyytiläistään silmät kapeina viiruina jauhaen koko ajan purukumia kuin olisi antanut leukojensa luokitella ja järjestellä ajatuksia ja vaikutelmia ennen kuin ne vihdoin päätyisivät aivojen lokeroihin. Hän aloitti tarkastelunsa miehen uudesta lakista ja siirtyi sitten uusiin pukimiin ja uusiin kenkiin. Kyytiläinen sovitti selkensä mukavasti istuinnojaa vasten, riisui lakin ja kuivasi sillä hikistä otsaansa ja leukaansa. ”Tattis vaan”, hän sanoi. ”Koivet olikin jo ihan muusina.”

”Uudet kengät”, kuljettaja sanoi. Hänen äänessään oli samaa vihjailua ja salamyhkäisyyttä kuin katseessa. ”Ei passais lähtee kävelemään uusissa kengissä – näin kuumalla.”

Kyytiläinen katsoi pölyisiä keltaisia kenkiään. ”Ei ollu muita”, hän sanoi. ”Pakko pitää näitä kun ei ole muita.”

Kuljettaja tihrusti eteenpäin tietäväisen näköisenä ja lisäsi vähän vauhtia. ”Oletkos pitkällekin menossa?”

”No en! Olisin kävelly, ellei koivet olis muusina.”

Kuljettajan utelussa oli hienoinen kuulustelun sävy. Tuntui kuin hän olisi kysymyksillään levittänyt verkkoja, virittänyt ansoja. ”Töitä etsimässä?” hän kysyi.

”Ei, isäukolla on maapläntti, neljäkymmentä eekkeriä. Vuokralla, mutta se on ollu meillä kauan.”

Kuljettaja katseli merkitsevästi tien molemmin puolin leviäviä peltoja, joilla maissi oli lakoontunutta ja pölyn peittämää. Pölystä pisti esiin kiviä. Kuljettaja sanoi: ”Neljäkymmenen eekkerin vuokramaa, eikä pöly ja traktorit ole ajanu isäukkoos pois?”

”Tietenkään en ole viime aikoina kuullu uutisia sieltä”, kulmies sanoi.

”Et pitkään aikaan”, kuljettaja sanoi. Ohjaamoon lennähti mehiläinen, joka jäi pörisemään tuulilasia vasten. Kuljettaja

ojensi kätensä ja ohjasi sen kärsivällisesti ilmapirtaan, joka imaisi sen ulos ikkunasta. ”Vuokraviljelijöitä lähtee täältä nykyään kovalla vauhdilla”, hän sanoi. ”Yks traktori häättää pois kymmenen perhettä. Niitä helkutin vehkeitä on joka paikassa. Hävittävät kaiken ja puskevat vuokraviljelijät hiiteen. Miten ihmeessä isäukkos jaksaa vielä sinnitellä?” Kuljettajan kieli ja leuat kävivät unohtuneen purukumin kimppuun ja alkoivat pyöritellä ja pureskella sitä. Suun avautuessa saattoi joka kerta nähdä, miten kieli käänteli purukumia.

”Niin no, viime aikoina en ole kuullu mitään”, kyytiläinen sanoi. ”En ole ikänä ollu kova väsäämään kirjeitä, eikä isäukko sen paremmin.” Hän kiirehti lisäämään: ”Vaikka kyllä kumpikin osais, jos haluais.”

”Oletko ollu töissä jossain?” Jälleen samaa vaivihkaista utelua. Kuljettaja käänsi katseensa pelloille, niiden yllä värehtivään ilmaan, siirsi sitten purukumin poskeensa, pois tieltä, ja sylkäisi ikkunasta.

”Kyllä vaan”, kulkumies sanoi.

”No sitähan minäkin. Käsistä sen näkee. Olet heiluttanu hakua tai kirvestä tai moukaria. Siitä saa kovettumia käsiin. Minä huomaan kaiken semmosen. Ja olen ylpee siitä.”

Kyytiläinen loi kuljettajaan kiinteän katseen. Auton renkaat humisivat tiellä. ”Haluatko tietää muutakin? Kyllä minä kerron. Ei tarvitse arvailla.”

”No no, turha pillastua. En minä yritä työntää nenääni mihinkään.”

”Kerron vaikka kaiken. En minä mitään salaile.”

”Turha pillastua. Sitä on vaan mukava huomata yhtä ja toista. Kuluu aika paremmin.”

”Kerron vaikka kaiken. Minun nimeni on Joad, Tom Joad. Isäukkonni on vanha Tom Joad.” Kyytiläisen miettäväinen katse lepäsi kuljettajassa.

”Ei pidä pillastua. En minä mitään tarkottanu.”

”En minäkään tarkota mitään”, Joad sanoi. ”Yritän vaan selvittää eteenpäin muita häiritsemättä.” Hän vaikenä ja kääntyi katsomaan kuivia peltoja ja kaukana kuumuudessa häämöttäviä kituliaita puurykelmiä. Hän kaivoi takin sivutaskusta tupakkavehkeensä ja kääri itselleen savukkeen alhaalla polvien välissä, missä ilmavirta ei ottanut siihen.

Kuljettaja jauhoi purukumiaan rytmikkäästi ja mietteläästi kuin lehmä. Hän odotti tovin, jotta äskeisen sananvaihdon koko painokkuus haihtuisi ja unohtuisi. Vihdoin, kun ilmapiiri tuntui taas rauhoittuneen, hän sanoi: ”Semmonen joka ei ole koskaan ajanu kuormavaunua ei pysty ensinkään kuvittelemaan, mitä se on. Omistajat ei antas meidän ottaa ketään kyytiin. Joten me saadaan vaan istua ja päästellä menemään, ellei haluta ottaa riskiä että saadaan potkut, niin kun minä tein äsken sinun takias.”

”Se oli hieno juttu.”

”Tiedän kavereita, jotka on tehny ajaessaan vaikka mitä hুলua. Yhdellä oli tapana sepittää runoja. Sai aikansa kulumaan sillä konstilla.” Kuljettaja vilkaisi vaivihkaisesti Joadiin nähdäkseen, oliko hän kiinnostunut tai hämmästynyt. Joad oli vaiti ja katseli kaukaisuuteen pitkin loivasti aaltoilevaa, valkeana hohtavaa tietä, joka toi mieleen meren mainingit. Lopulta kuljettaja jatkoi: ”Muistankin yhden runon, jonka se kaveri pani paperille. Se oli hänestä ja parista muusta miehestä, jotka kiersi maailmaa ja ryyppäs ja rellesti ja naiskenteli minkä kerkis. Kun nyt vaan muistasin mitenkä se meni. Se kaveri oli pistäny siihen sanoja, joista ei pirukaan osaa sanoo mitä ne meinaa. Yks kohta meni tähän malliin: ’Siell’ nähtiin neekeriveijari, joll’ oli suurempi heijari kuin elefantin proboscis tai valaan vehje konsanaan.’ Proboscis tarkoittaa nenää tai nokkaa. Elefantilla siis kärsää. Se kaveri näytti sen minulle sanakirjasta, joka sillä oli mukana joka hemmetin paikassa. Luki sitä aina kun poikkes kahville ja piirakalle.” Kuljettaja vaikenä, koska tunsu olevansa yksin pitkine puheineen. Hän vilkaisi vaivihkaa matkustajaansa.

Joad pysyi vaiti. Kärsimättömänä kuljettaja yritti pakottaa hänet juttelemaan. ”Oletkos koskaan kuullu, että joku olis käyttäny niin mahtipontisia sanoja?”

”Saarnaaja”, Joad sanoi.

”Niin, vihakshan se pistää kun joku puhuu sillä viisiin. Saarnamiehet on tietysti asia erikseen – eihän nyt kukaan rupee niitten kanssa rettelöimään. Mutta tämä oli hauska kaveri. Kukaan ei piitannu, jos se välillä päästi suustaan mahtipontisen sanan, koska se oli pelkkää hassuttelua. Hiukkaakaan se ei ollu olevinaan.” Kuljettaja oli helpottunut. Nyt hän ainakin tiesi, että toinen kuunteli. Hän ajoi kookkaalla ajoneuvollaan mutkan läpi niin railakkaasti, että renkaat ujelsivat. ”Niin kun jo sanoin”, hän jatkoi, ”kuormavaunukuskit tekee erikoisia juttuja. On pakko. Hullukshan sitä tulee, jos vaan istua nököttää tässä ja antaa tien laulaa pyörien alla. Joku sano kerran, että me ollaan alituisen syömässä – istutaan yhtä mittaa tienvarren hampurilaispajoissa.”

”Siellä te tosiaan näytte asuvan”, Joad myötäili.

”Poiketaanhan me niissä, muttei syömisen takia. Ei meillä ole nälkäkään juuri koskaan. Sitä vaan kyllästyy niin helkuttisti tähän köröttelyyn – siihen kyllästyy. Kuppilat on ainoita mihinkä voi poiketa, ja siellä on sitten ostettava jotain, niin että voi heittää huulta tiskin takana hyöriävän hameväen kanssa. Sen tähden otetaan kuppi kahvia ja piirakanpala. Siinä saa vähän niin kun levähtää.” Kuljettaja jauhoi purukumiaan hitaasti ja käänteli sitä kielellään.

”Vissiin kovaa hommaa”, Joad totesi sanojaan erityisemmin painottamatta.

Kuljettaja vilkaisi häneen nähdäkseen, oliko lausahduksessa piilillyt pilkkaa. ”No ei tämä hitto soikoon mitään lastenleikkiä ole”, hän sanoi ärtyisästi. ”Näyttää helpolta – niin kun vaan istuttas tässä niin kauan että ne kahdeksan tai kymmenen tai neljätoista tuntia on tehtynä. Mutta maantie alkaa käydä her-

moille. Sitä on pakko tehdä jotain. Yks laulaa ja toinen viheltää. Yhtiö ei anna pitää radioo. Jollakulla harvalla on pullo mukana, mutta semmoset kaverit ei tässä hommassa kauaa pysy.” Viimeinen toteamus tuli omahyväisellä äänellä. ”Meikäläinen ei ota koskaan ryyppyn ryyppyä ennen kun työ on tehty.”

”Onko tosi?” Joad kysyi.

”Tosi on! Täytyyhän ihmisen eteenpäin päästä. Minä olen tuumannu, että suorittasin semmosen kirjekurssin. Lukisin koneinsinööriks. Helppo homma. Ei muuta kun opiskelee joi-takin helppoja asioita kotona. Minä olen tuumannu sitä. Sitten en enää ajas kuormavaunua. Panisin vaan muut ajamaan niitä.”

Joad otti sivutaskustaan puolikkaan viskiä. ”Etkö varmasti ota tärskyä?” Hänen äänensävyänsä oli kiusoitteleva.

”En, herran tähden. Minä en tuommosiin koske. Ei sitä voi solkenaan ryyppätä viinaa ja samalla opiskella, niin kun minä meinaan tehdä.”

Joad avasi korkin, otti kaksi nopeaa kulausta, kiersi korkin kiinni ja työnsi pullon takaisin taskuunsa. Viskin kuuma, terävä haju täytti ohjaamon. ”Ollaanpas sitä tiukkana”, hän sanoi. ”Minkä tähden – jonkun tytönkö?”

”On minulla semmonenkin. Mutta haluan myös päästä eteenpäin. Olen jo hemmetin kauan harjaannuttanu pääkoppaani.”

Viski näytti saavan Joadin sulamaan. Hän kiersi itselleen uuden savukkeen ja sytytti sen. ”Ei ole enää pitkä matka.”

Kuljettaja jatkoi aikailematta: ”Meikäläinen ei tarvitse mitään ryyppyjä. Minä harjotan älyäni yhtä mittaa. Kävin siinä kurssin pari vuotta takaperin.” Hän taputti rattia oikealla kädellään. ”Oletetaan että ohitan tiellä jonkun kaverin. Katson tarkasti, ja ohi päästyäni koetan muistaa kaiken: mimmoset vaatteet ja kengät ja hattu sillä oli, millä lailla se käveli ja ehkä miten pitkä ja painava se oli ja oliko naamassa arpia. Se käy minulta koko lailla hyvin. Pystyn piirtämään päässäni tarkan kuvan. Olen tuumannu joskus sitäkin, että kävisin kurssin ja rupeisin sor-

menjälkiekspertiks. Et ikänä usko, miten paljon ihminen pystyy muistamaan.”

Joad otti pikaisen ryyppyn. Imaistuaan hajoavasta savukkeesta viimeiset savut hän puristi sen hehkuvan pään sammuksiin etusormensa ja kovettuneen peukalonsa välissä. Hän hieroi tumpin murusiksi, työnsi kämmenensä ulos ikkunasta ja antoi ilmavirran viedä muruset mennessään. Auton isot renkaat ujelsivat tiellä. Joadin tuijottaessa eteenpäin tuli hänen tummiin levollisiin silmiinsä huvittunut ilme. Kuljettaja odotti aikansa ja vilkaisi hermostuneesti sivulleen. Viimein Joadin pitkä ylähuuli vetäytyi virneeseen ja hän alkoi nauraa hykertää itsekseen. ”Hiton kauan menikin ennen kun pääsit siihen asti.”

”Mihin asti?” kuljettaja sanoi katsomatta Joadiin. ”Mitä sinä ajat takaa?”

Hetkeksi Joadin huulet venyivät hänen pitkien hampaittensa päälle, ja hän nuolaisi niitä kuin koira: kaksi nuolaisua, keskeltä kumpaankin suuntaan. Hänen ääneensä tuli kylmä sävy. ”Kyllä sinä tiedät, mitä minä ajan takaa. Kun nousin koppiin, tutkit minua päästä kantapäähän. Näinhän minä.” Kuljettaja katseli suoraan eteensä puristaen rattia niin kovasti, että kämmenten liha pullistui ja kädenselät alkoivat vaalentua. Joad jatkoi: ”Tiedät kyllä mistä minä olen tulossa.” Kuljettaja pysyi vaiti. ”Vai mitä?”

”No hyvä, tiedän minä. Tai siis ehkä. Mutta ei se kuulu minulle. Pidän huolen vaan omista asioistani. Semmonen on minulle yhdentekevää.” Sanat tulivat nyt yhtenä ryöppynä. ”Minä en pistä nokkaani muitten asioihin.” Sitten kuljettaja vaikenä äkisti ja jäi odottamaan. Hän puristi yhä rattia rystyset valkoisina. Ikkunasta lennähti sisään heinäsiirkka; se laskeutui kojelaudalle ja alkoi hangata takajalkojaan siipiinsä. Joad kumartui ja murskasi sen kovan kallon sormiensa välissä ja antoi sitten ilmavirran imaista sen ikkunasta. Hän nauraa hykersi jälleen pyyhkiessään hyönteisen jäännöksiä sormenpäistään. ”Käsitit väärin”, hän sanoi. ”En minä sitä salaile. Tietysti olen

ollu McAlesterissa. Olin siellä neljä vuotta. Tietysti sain nämä kampeet sieltä, kun pääsin vapaaks. Minulle on se ja sama, onko joku selvillä siitä. Ja nyt olen menossa isäukon farmille, jotenka minun ei ole tarvis valehdella saadakseni työtä.”

Kuljettaja sanoi: ”Eipä se kuulu minulle. En pistä nokkaani toisten asioihin.”

”No et tosiaan, helvetti soikoon”, Joad sanoi. ”Iso nokkas on työntynyt ainakin peninkulman päähän naamasta. Se on nuuhkinu minua niin kun lammas kaalimaata.”

Kuljettajan ilme kiristyi. ”Nyt olet erehtynyt tykkänään –”, hän aloitti ponnettomasti.

Joad nauroi hänelle. ”Sinä olet ollut reilu kaveri. Otithan minut kyytiin. Helvetti soikoon, tietysti olen ollut linnassa! Entä sitten? Ja haluat tietää minkä tähden jouduin sinne, etkös vaan?”

”Se ei kuulu minulle.”

”Yhtään mikään ei kuulu sinulle, paitsi se että huristat tällä vaunulla pitkin teitä, ja siitä piittaat kaikkein vähiten. Katsopas tuonne. Näetkö tuon poikkitie?”

”Joo.”

”Siellä minä hyppään kyydistä. Takuulla haluat kuollakses tietää, mitä minä olen tehnyt. Ja meikäläinen ei ole niitä miehiä, jotka antaa kaverin pettyä.” Moottorin korkea jyrynä heikkeni ja renkaitten laulu muuttui kumeammaksi. Joad otti esiin pullonsa ja otti jälleen pikaisen ryyppyn. Auto pysähtyi kohtaan, josta lähti soratie suorassa kulmassa päätiehen nähden. Joad kapusi alas ja jäi seisomaan sivuikkunan alle. Auton pakoputki tuprutti ilmaan hädin tuskin erottuvaa sinistä savuaan. Joad nojautui kuljettajaa kohden. ”Miestappo”, hän täräytti. ”Aikamoinen sana sekini: se tarkoittaa, että minä olen vienyt hengen joltakulta. Seitsemän vuotta. Selvisin neljällä, koska olin siivosti.”

Kuljettaja antoi katseensa lipua Joadin kasvojen poikki, jotta muistaisi ne. ”Minä en ole kysynyt sinulta mitään koko jutusta”, hän sanoi. ”Pidän huolen vaan omista asioistani.”

JOHN STEINBECK (1902–1968) tunnetaan rehevänä ja lämminhenkisenä ihmisen ja yhteiskunnan kuvaajana. Steinbeckin romaanit ja kertomukset, muun muassa *Vihan hedelmät*, *Helmi*, *Hyvien ihmisten juhla*, *Eedenistä itään* sekä *Hiiriä ja ihmisiä* elävät jatkuvasti uusina painoksina sekä näytelmä-, elokuva- ja tv-sovituksina. John Steinbeck sai Nobelin kirjallisuuspalkinnon vuonna 1962.

Maailemankirjallisuuden valioihin kuuluva romaani yhteiskunnan pienistä rattaista, tavallisista unelmista, jotka suuri koneisto jauhaa tomuksi 1930-luvun Amerikassa.

”Vihan hedelmät -teosta ei suotta lueta painavimpiin mitä Amerikan kirjallisuus on tällä vuosisadalla tuottanut. Sen sivuilla elää kokonainen kuokuva aikakausi, ihmiskuntaa järkyttänyt maailmanpula amerikkalaisessa muodossaan.”

ARVO TURTIAINEN, KANSAN UUTISET, 1962

Päällis: Timo Mänttari

#kirja WWW.KIRJA.FI	 9 789513 190453	
	84.2 ISBN 978-951-31-9045-3	